

Teosest "McGREGOR ON DAMAGES" (The Common Law Library, number 9, lk 954–966)

Moraalne kahju on täiesti erinev valdkond. Füüsilise vigastuse läbi tekkinud kahju hüvitamise suuruse kohta on raske midagi kindlat väita. Täielikust hüvitisest ei saa juttu olla, kuna ükski rahasumma ei saa täielikult kompenseerida tõsist füüsilist vigastust. Pealegi ei ole olemas mõõdupuud, millega rahas mõõta, kui suur hüvitis tuleks määrata teatud füüsilise valu või vaimse kannatuse eest, sest vähemalt rahas säärast kaotust mõõta ei saa ja mistahes määratud hüvitissumma on juba oma olemuselt konventsionaalne. Raskusi tekitab määratlemine, kui suur selline konventsionaalne summa proportsionaalselt olema peaks. Ei ole mingit, ei loogilist ega majanduslikku põhjust, miks mõne kannatusperioodi eest peaks hüvitis olema £10, mitte aga £1,000 või mistahes muu summa. Lahenduse võib leida vaid lähtudes sellest, mida konkreetsetes ühiskonnas peetakse õiglaseks summaks, hüvitiseks, mis Lord Devlin'i sõnul West'i asjas Shephard'i vastu laseks eksijal "oma naabrite hulgas pea püsti hoida ja nende heakskiitu väärides öelda, et on teinud õiglase teo." On tõenäoline, et erinevates ühiskondades määratakse erinevad summad, ent ühe süsteemi raames peaks hüvitiste tasemes valitsema teatav järjepidevus, sest nagu Diplock L.J. Wise'i asjas Kaye'i vastu märkis, et kui juba kord on aktsepteeritud, et näiteks £5 on paras hüvitis ühepäevase ägeda füüsilise valu eest, peaks õiglane hüvitis sama suure kahepäevase valu eest ulatuma £10 piirsesse ja sellepärast toimivad Inglise kohtud õigesti, juhindudes hüvitistest, mis on määratud teiste kohtute poolt sarnaseid kannatusi või sarnaseid hüvitisi puudutavates asjades. Wright'i asjas British Railways Board'i vastu on Lord Diplock ütelnud:

"Moraalne kahju ... ei kuulu mõõtmisele rahas. Üksi rahasumma, milleni kahjude kokkulugeja jõuab, ei saa olla muud kui kunstlik, ja kui eesmärgiks on kõigi protsessiosaliste suhtes võrdselt õigust mõista, mitte lähtuda kahjude hindaja isiklikust omapäras, olgu see isik siis vandemees või kohtunik, ei saa see summa olla "põhimõtteliselt muud, kui konventsionaalne suurus, mis on tuletatud arvestades kogemusi ja sarnaste asjade puhul määratud hüvitisi". Lord Scarman võttis selle seisukoha lühidalt kokku Lim Poh Choo asjas Camden and Islington Area Health Authority vastu: "Oleme 'konventsionaalsete' hüvitiste vallas moraalset kahju eest ja siin on määravaks võrreldavus."

Moraalset kahju hinnates ei ole peetud tähtsaks seda, et hageja ei saa isiklikult hüvitist kasutada, kuna vigastuste raskuse tõttu ei ole ta võimeline seda tegema. Niisugusele otsusele jõuti esmakordselt Wise'i asjas Kaye'i vastu ja seda otsust toetas Lordide Kojas enamus West'i asjas Shephard'i vastu. Lord Morris ütles siis: "Kui hagejale hüvitist korrektsetel alustel määrata, ei ole kohtu jaoks minu arvates tähtis kaaluda, mida määratud rahaga hiljem tehakse. Sellest tuleneb, et kui kahjusid on hinnatud õigetest alustest lähtuvalt, ei tohiks hüvitise suurust hiljem kärpida sellepärast, et konkreetne hageja seda raha kasutada ei saa." Selle seisukoha paikapidavust on Lordide Koda hiljem kinnitanud ka Lim Poh Choo asjas.

Valu ja kannatus on kaks esimest moraalset kahju liiki. Hõlmatud on nii möödunud kui veel aset leida võivad kannatused, ehkki kaebustes ei viidata möödunud kahjule kui erikahjule, kuna selle suurust ei saa täpselt kindlaks määrata. Seetõttu nõutakse juba kantud ja võimalik tulevane kahju välja ühe üldise kahjuna ja tähelepanu tuleb pöörata tervikule.

(a) Mida arvesse võetakse. Kohtud on sõnu "valu ja kannatused" pidevalt kasutanud neid omavahel selgelt eristamata ning sõnapaarist on saanud termin. Soovitatud on, et "valu" on närvide ja aju poolt vahetult tajutud mõnele kehaosale põhjustatud kahjustus või vigastus, kuna "kannatus" tähendab vaeva, mida ei tunnetata otseselt mingi kehalise seisundina. Käesolevas analüüsis ei ole valu mõistet tarvis pikemalt selgitada; võib märkida, et valu kahju tähenduses hõlmab mistahes valu, mida põhjustab meditsiiniline protseduur või kirurgiline operatsioon, mis osutub vajalikuks süüaluse poolt tekitatud vigastuse tõttu. Mis kannatustesse puutub, siis näib see mõiste hõlmavat hirmu vigastuse tekitamise ajal ja hirmureaktsiooni, hirmu tulevase invaliidisuse ees seoses tervisega, vaimse tervisega või võimega elatist teenida ning moonutatud välimusest tingitud alandust, kurbust ja piinlikkust.

Ebamugavuse eest on määratud hüvitist lepingu ja delikti alusel niisuguste üleastumiste puhul nagu pettus, avaliku korra rikkumine ja ebaseaduslik kinnipidamine (valevangistus), ent kas neil puhkudel tuleb ebamugavust pidada moraalset kahju erivormiks või kas see kuulub termini "kannatus" alla, on küsimus, mida seni veel autoriteetsel tasandil lahendatud ei ole. Üheks suunanäitajaks on Asquith L.J. märkus Apellatsioonikohtu otsuse ettelugemisel Shearman'i asjas Folland'i vastu, mil ta ütles, et kuna elu haiglas ja elu hotellis on erinevad asjad, tuleb hagejale määrata hüvitis üldiste kahjude raames valu ja kannatuste eest ning mugavuste kaotamise eest. On tõenäoline, et kohtud klassifitseerivad kahjutasu ebamugavuste eest just

selliselt; näib, et kahjutasu ebamugavuste eest on muudel puhkudel erivorm, kuna puudub muu moraalset kahju vorm, millest lähtudes seda käsitada.

(b) Määratava summa suurus. Summa suurust puudutavaid juhiseid on praktiliselt võimatu anda, kuna see varieerub sõltuvalt konkreetsest vigastusest, konkreetsetest asjaoludest ja konkreetsest kohtunikust. Abi võiks olla vaid suurel arvul juhtudel määratud summade loetlemisest, ent hüvitise hindamise põhimõtteid käsitlevas teoses on see vaevalt küll asjakohane. Hetkehinnangu langetamisel varemääratud hüvitisi mõõdupuuna kasutades tuleb arvesse võtta ka raha muutuvat väärtust.

Veelgi enam, summa suurusi puudutavate juhtnõõride andmine muutub väga riskantseks seeläbi, et varasemal ajal võis täheldada kohtunike kalduvust määrata hagejale kaotuse eest totaalseid, nii rahalisi kui moraalset kahjusid korvavaid hüvitisi. Kuigi tänapäeval eristatakse selgelt materiaalselt ja moraalset kahju, satuksime raskustesse püüdes varasematele silmatorkavatele asjadele toetudes kindlaks määrata hüvitiste ülemmäära, kuna moraalset kahju hüvitamise puhul ei tooda eraldi välja, missugune summa määrati valu ja kannatuste eest. Seega - kuigi tundub, et ükski valu ja kannatuste eest määratud hüvitis tout court ei ole suurem kui 1960. aastal Winkworth'i asjas Hubbard'i vastu määratud £15.000, määras kohtunik selle summa tegelikult "valu ja kannatuste ja vigastuste eneste eest," millest võib järeldada, et üsna suur osa sellest £15.000-st tuleb arvata elumugavuste kaotuse eest määratuks. Võib väga hästi juhtuda, et tänapäeval, arvestades valuvaigistite kättesaadavust ja meditsiini üldiseid edusamme, saavutab moraalsete kahjude vallas valu ja kannatuste ees edumaa mugavustest ilmajäämine. Igatahes saab valu ja kannatuste eest määratud summast vaadelda üksnes üldise moraalset kahju eest määratud suuremate hüvitiste kontekstis, mille puhul on arvesse võetud ka elumugavustest ilmajäämine.

Phillips'i asjas L. & S.W. Ry vastu olid kohtunikud protsessi erinevates faasides üldiselt seisukohal, et hagejale määratud hüvitise suurus on seotud faktiga, et tal on piisav ja kindel isiklik sissetulekuallikas. Cotton L.J. andis järgmised põhjendused: "Mis kehalistesse kannatustesse puutub, siis arvesse võib tulla sõltumatu sissetuleku omamine, kuna inimene võib kehalise vigastuse läbi palju rohkem kannatada siis, kui tal ei ole mingeid toetusvahendeid ja ta elab sellises vaesuses, et ei saa endale tagada niisugust elatist, mis tema kannatusi kergendaks: see inimene on sootuks teises olukorras võrreldes samasuguse õnnetuse läbi kannatada saanud inimesega, kellel on iseseisev sissetulek." Muidugi võib küsida, kas hageja majanduslik, ehk tegelikult, tema sotsiaalne seisund, peaks mõjutama valu ja kannatuste eest määratavat hüvitist. Tõepoolest, kui hindamisel peaks hakatama arvestama selle, kui asjakohase teguriga, jääb püsima vastuargument, et kas parem positsioon peaks hüvitist suurendama või vähendama. Ühelt poolt võiks ju väita, et vaesed peaksid saama rohkem, kuna nende vara koguhulga suurenemine on nede jaoks märksa olulisem; teisalt võib aga väita, et rikkad peaksid saama rohkem, kuna nende elule märkimisväärse jälje jätmiseks on suuremat summat tarvis. Samamoodi võib näida, et mõistlik oleks asuda seisukohale, et nii rikkaid kui vaeseid, suuri ja väikseid tuleks kohelda võrdselt, anda neile valu ja kannatuste eest sarnaseid hüvitisi. Fletcher'i asjast Autocar and Transporters'i vastu nähtub, et kohtud on liikunud just nimelt selle seisukoha aktsepteerimise suunas. Selle kohtuasja algatas jõukas hageja väga tõsise vigastuse tõttu ning Apellatsioonikohus asus seisukohale, et tema jõukus ei tohi mõjutada moraalset kahju eest määratava hüvitise suurust. "Vaatamata sellele, et tema kaotus on suur," ütles Diplock L.J., "ei arva ma, et see oleks suurem, sest enne õnnetust oli hageja rikas mees. Kui tavaline töömees, kes sarnaselt hagejaga enne õnnetust elas oma sfääris täisverelist, aktiivset ja kasulikku elu, oleks saanud samasuguse vigastuse koos samasuguste füüsiliste ja vaimsete järelmitega, oleks tal minu arvates õigus sama suurele rahalisele hüvitisele, kui hagejal."

Salmon L.J. oli oma väljendustes veelgi kindlam. Ta ütles: "Hageja majanduslik ja sotsiaalne positsioon ei puutu asjasse. Normaalne hüvitis käsivarre kaotuse korral on rikka mehe puhul sama suur kui vaese mehe puhul."

2. Elumõnudest ilmajäämine

Moraalse kahju teiseks põhivormiks on elumõnude kaotus. Nii nagu valu ja kannatustegi puhul hõlmatakse nii juba aset leidnud kui tulevane kaotus ja jällegi nõutakse kogukahju hüvitamist üldise hüvitisega.

(a) Millega arvestatakse. Selle kahjuliigi all arvestatakse eelkõige seda, et hageja on jäänud ilma osast elumõnudest mitte valu ja kannatuste ebameeldivuse tõttu vaid negatiivselt, võimetuse tõttu tegelda sellega, millega ta enne tegeles. Manley asjas Rugby Portland Cement Co. vastu ütles Brickett L.J. : "On olemas

kahjuliik, mida mõnikord nimetatakse elumõnudest ilmajäämiseks; õnnetuse tõttu pimedaks jäänud inimene ei saa enam näha tuttavaid asju, mida ta terve senise elu jooksul näinud on; inimene, kelle mõlemad jalad on amputeeritud, ei käi enam kunagi jalutamas - ja muud sarnased asjad - see ongi elumõnudest ilmajäämine."

Selle kahjuliigi korral hüvitatakse ühe või mitme viiest meeletajust kahjustamine või sellest ilmajäämine ja kahju, mis tekib hageja seksuaalellu sekkumisest, hageja abielu purunemisest või võimetusest oma lastega mängida; moraalse kahju hulka arvatakse isegi see, kui inimene kaotab võimaluse nautida puhkust, mille hageja oli kavatsenud veeta või mille veetmist ta vigastuse tekkimise ajal juba oli alustanud. Ka ei piirdu see kaotuseliik vaid vahelesegamisega vaba aja veetmisel ning hüvitise võib määrata ka siis, kui isik jääb ilma võimalusest töötada kutsealal, mis talle rahuldust pakub või kui isik on sunnitud vigastatuna tegelema majapidamistöodega ilma koduse abita.

Elumõnudest ilmajäämist kui kahjuliiki on hakatud eristama alles kaasajal. Enne selle sajandi keskpaika seda üldse ei nimetatagi. Pole kindel, kas see peaks märkima substantiivset muutust õiguses; elumõnudest ilmajäämise võib taandada "valu ja kannatuste" alla selle termini kõige laiemas tähenduses ja kahtlemata just nii enne 1950. aastat toimitigi. Selles mõttes on päris õpetlik vaadelda sellega kaasnevat oodatava eluea lühenemist, mis moodustas ühe elemendi koguhüvitistest enne, kui seda 1934. a eraldiseisvana eristama hakati, ja taas tänapäeval, mil seda enam eraldi kahjuliigina ei eristata.

(b) "Elava laiba" probleem. Elumõnude kaotusele eraldi kahjuliigi staatuse omistamine oli ohtlik, kuna sellele omistati objektiivne kvaliteet, mis oma subjektiivuse tõttu lahutas selle primaarsest, valu ja kannatuste kui moraalse kahju liigist ja oli oodata, et varsti tekib olukord, kus objektiivne ja subjektiivne kriteerium kokku põrkavad. Nii juhtus ühe teadvuseta hageja, nn elava laiba puhul, esmalt Apellatsioonikohtus Wise'i asjas Kaye'i vastu ja varsti pärast seda Lordide kojas West'i asjas Shephard'i vastu. Mõlemal juhul leiti lihtsõnalteemusega, et kahjustas elumõnudest ilmajäämise eest ei saa tugineda õnne kaotusel ja et hageja enese teadmatus kaotusest ei ole põhjus hüvitise vähendamiseks. Süüdistatava poolt esinedes ütles Lord Pearce viimati mainitud asjas: "Suurt hüvitist ei määrata lihtsalt füüsilise vigastuse eest, vaid ainult selle läbi põhjustatud valu ja kannatuste ja õnnest ilmajäämise eest. Seepärast saab jäsemest ilmajäämise korral suurt hüvitist nõuda vaid siis, kui selle tulemusena on tegemist kannatuste ja õnnest ilmajäämisega; kui ilmajäämist ei teadvustata või kui see teadvustub vähesel määral, saab määrata kas väga väikese hüvitise või üldse mitte." Enamus oli selle seisukoha vastu; veelkord Lord Pearce'i sõnu kasutades: "Kui hageja on kaotanud jala, arutab kohus asja lähtudes sellest, et talle on osaks langenud suur füüsiline kaotus arvestamata tema temperamenti või vaimset seisundit." Lord Morris leidis, et teadvuseta olek on oluline valu ja kannatuste eest hüvitise määramisel, ent ütles, et see ei "kõrvalda tegelikust, seda, et isik on jäänud ilma tavalistest kogemustest ja elumõnudest," ja selle ilmajäämise eest on hagejal õigus suurele hüvitisele. Enamus lükkas tagasi väite, et Benham'i asjas Gambling'i vastu paika pandud põhimõtteist lähtuvalt on tarvis teha vastupidine järeldus; nimetatud asi puudutas vaid oodatava eluea lühenemist.

See Lordide Koja otsus on kahetsusväärne ja käesoleva teose 13. köites väljendati lootust, et ühel päeval on Lordide Koda valmis omaks võtma seisukoha, millele asusid Lord Reid ja Lord Devlin oma eriarvamustes, ja võibolla koguni uuesti omaks võtma enne 1950. aastaid levinud hoiaku, et elumõnudest ilmajäämine ei ole üksnes kahju element - selle üks tähtsamaid elemente - vaid eraldi kahjuliik. Niisuguse lootuse ebatõenäolisust kinnitab Lordide Koja keeldumine Lim Poh Choo asjas võtta West'i asjas teistsugune hoiak. Oma kõnes, millega teised koja liikmed nõustusid, leidis Lord Scarman, et West'i asjas võetud seisukoha ümbervaatamine põhjustaks esmalt "laiaulatuslikku ebaõiglust", kuna tolle otsuse alusel on juba üle kahekümne aasta makseid tehtud ja kohtuotsuseid langetatud ja teiseks "tuleks seda teha mitte kohtu kaudu vaid seadusandlikult, jõustades kõikehõlmavad seadused, mis kataksid kõik isiklike vigastuste tagajärjel tekkinud kahju liigid." Viimane soovitus on kahtlemata tehtud pidades silmas eelneva aasta Pearson'i komisjoni aruannet ja sunnib meelde tuletama 13. köitest pärit mõõndust, et West'i asjas Shephard'i vastu tehtud otsus erineb fundamentaalselt Lordide Koja eelnevast, Benham'i asjas Gambling'i vastu langetatud otsusest, mis puudutas oodatava eluea lühenemist; kui Oliver'i asjas Ashman'i vastu oleks Apellatsioonikohus võinud rahalise kahju osas joonduda Beham'i asjas Gambling'i vastu, kui palju lihtsam oleks olnud väita, et otsus haarab ka asjaga lähedalt seotud moraalselt kahju? Otsus West'i asi Shephard'i vastu on osutunud keerukaks juhtudel, mil kohtuasja on algatanud mitte elus olev ohver vaid tema pärija pärast tema surma. Nii viitas Apellatsioonikohus ühes sellistest asjadest (Andrews'i asi Freeborough vastu), et oleks eelistanud Lordide Koja otsust mitte kohaldada, kui tegemist oleks olnud res integra'ga. Lisaks ei ole sellesse otsusesse hästi suhtunud teistes jurisdiktsioonides, kus elumõnude kaotust tunnustatakse moraalse kahju eriliigina. Austraalia Ülemkohtu täiskoosseis on selle otsuse kohaldamisest keeldunud ja Skelton'i

asjas Collins'i vastu asus kohus seisukohale, et 19. aastasele noormehele, kes vigastuse tõttu teadvuseta jäi ja kelle elu arvati kestvut veel vaid kuus kuud, tuleb hüvitiseks määrata vaid väga tagasihoidlik osa kahjust. Nimetatud otsust tuleb tervitada, kuna see sobib kokku kompenseerimise keskse põhimõttega ja vastupidine otsus tähendaks süüdlase karistamist ning selle otsuse kiitis heaks ka Pearsoni komisjon, kes soovitas, et alalise teadvusetuse korral ei tuleks hüvitada moraalset kahju.

(c) Hüvitise suurus. Nii nagu valu ja kannatustegi puhul, on praktiliselt võimatu anda selgeid juhiseid hüvitiste suuruste kohta, kuna hüvitise suurus sõltub vigastusest, konkreetsetest asjaoludest ja konkreetsest kohtunikust. Enne 1970. a valmistas raskusi kohtunike kalduvus määrata üldhüvitis kõigi kahjude - materiaalse ja moraalsete - eest kokku ning vaatamata sellele, et neid tänapäeval eristatakse, on üldiseks ja õigeaks praktikaks määrata üks summa, mis hõlmab hüvitist elumõnude kaotuse eest koos valu ja kannatuste kompenseerimisega.

Siiski on kasulik püüda kindlaks määrata selle liigi alla kuuluvaid hüvitisi ja nende ülemmäärasid, mille kohtud on kõige tõsisemate vigastuste korral määranud pärast paranemist. Selles on abiks asjad, mille korral hageja on muutunud elavaks laibaks ja üldse ei teadvusta oma seisukorda, sest niisugustel juhtudel ei saa hüvitada füüsilist valu või vaimseid kannatusi ja hüvitise saab määrata vaid elumõnude kaotuse eest. Wise'i asjas Kaye'i vastu, kus just sellisele seisukohale asuti, määrati elumõnude kaotuse eest hüvitiseks £ 15.000; West'i asjas Shephard'i vastu põhjendati summa suurendamist £17.000-le faktiga, et hagejal on ähmane ettekujutus sellest, mis temaga on juhtunud; tänapäeva väärustesse ümberarvestatuna ulatuvad mõlemad summad üle £100.000. Alalise teadvusetuse ja alalise meelatajude puudumise korral määratavad hüvitised ei ole inflatsiooniga koos märkimisväärselt suurenenud ning Lim Poh Choo asjas Camden and Islington Area Health Authority vastu, mis käsitles alalist meeletajude puudumist ja mille puhul koguhüvitis oli tolle aja kohta pretsedenditult kõrge - veerand miljonit naela - määrasid Apellatsioonikohus ja Lordide Koda moraalset kahju hüvitiseks £20.000, mis praegustes hindades oleks pisut rohkem kui kaks korda sama suur summa. Kõnega esinenud Lord Scarman ütles siis, et hüvitis moraalset kahju eest "sõltus raha väärtuse muutumistest vaid kõige üldisemal moel."

Suurimate summade leidmiseks tuleks vaadelda hüvitisi, mis on määratud hagejatele, kes oma katastroofilistest vigastustest täiesti teadlikud on, nagu näiteks tetrapleegia ohvrid, kelle intellekt on küll kahjustamata, ent kes ei tunne üldse füüsilist valu ning niisugustel juhtudel on muutused olnud radikaalsemad. Enne 1970. aastat määrati sellistele hagejatele hüvitisi suurusjärgus £25.000. Ühte sellist asja - Fowler'i asja Grace'i vastu - toetas ka Apellatsioonikohus. Walker'i asjas John McLean'i vastu, mis puudutas 1978. a märtsis määratud hüvitis, ütles Apellatsioonikohus, et

"on rahul sellega, et elumõnudest ilmajäämise kõige tõsisematel juhtudel määratud hüvitised alates 1973. aastast ei ole just harvadel juhtudel kujutanud endast madalaimat kompensatsiooni kui need hüvitised, mida tavaliselt määrati enne, kui inflatsioonitase aastatel 1973 kuni 1978 kiiresti tõusis (ja et) alates 1973. aastast registreeritud hüvitised on avatud kriitikale, et neis peegeldub see, et viimase viie aasta jooksul ei ole kohtud suutnud piisavalt arvestada tõsiasiaga, et elumõnudest ilmajäämise eest määratud kahjutasud on sisuliselt märkimisväärselt vähem väärt kui sama suured hüvitised varasematel aastatel."

Eelöelduga kooskõlas peeti £35.000 suurust hüvitist "asjakohasemaks" kui £27.000 suurust hüvitist, mis ühes teises, sellega võrreldavas asjas, peaaegu samal ajal määrati ning kohus lisas, et "mistahes teistsuguse seisukohaga kaasneb vältimatult arusaam, et isiklike vigastusi saanud isikud peavad kannatama oma hüvitise taseme langust koos raha väärtuse langusega, kuigi niisugusele hüvitise vähenemisele ei ole mingit ratsionaalset õigustust." See Apellatsioonikohtu mõistlik seisukoht on õpetlikuks kontrastiks Lordide Koja otsusele Lim'i asjas; see, et Lordide Koda nimetatud asjas oli valmis aktsepteerima £20.000 suurust hüvitist, peegeldab arusaama, mida kahjuks ei ole selgelt välja öeldud, et teadvuseta olekus hagejatele määratavad hüvitised tuleb hoida kindlamates piirides kui täie teadvuse juures olevatele isikutele määratavad hüvitised. Housecroft'i asjas Burnett'i vastu 1980. aastate keskel veendi apellatsioonikohust, et raha väärtuse jätkuva languse tõttu tuleks teha järjekordne hüpe üles ja - O'Connor L.J. sõnul "oli saanud aeg uueks alguseks." Ta ütles:

"See kaasus on tüüpiline tetrapleegia juhtum. Niisugustel juhtudel ei tunne vigastatud isik füüsilist valu, on täiesti teadlik oma invaliidisusest, tema elu kestab arvatavalt veel vähemalt 25 aastat, tal on olemas kõnevõime, nägemine ja kuulmine ja ta vajab keha elufunktsioonideks tuge. Keskmisest suurema hüvitise määramiseks vajalikud tegurid on füüsiline valu ja ükskõik kui väike kõnevõime, nägemise või kuulmise

väheneb. Keskmisest väiksema hüvitise määramisel on olulisteks teguriteks keskmisest väiksem arusaam oma seisukorrast ja elule pandud ootuste vähenemine."

Ühes asjas 1985.a aprillis jõudis ta järeldusele, et tavalise tetrapleegia juhtumi korral tuleks hüvitiseks määrata £75.000. Üldiselt on hüvitised jäänud allapoole £100.000 piiri: seni suurim - £95.000 - määrati Brightman'i asjas Johnson'i vastu, kuid ollakse arvamisel, et see piir tuleb lähemas tulevikus ületada. Kõrgeimad hüvitised on määratud valu ja kannatuste korral, kombinatsioonis elumõnude kaotusega, kusjuures domineerivaks teguriks on elumõnude kaotus oletusega, et oma invaliidsuse teadvustamist kompenseeritakse pigem kui elumõnude kaotust kui kannatust.

Otsustades, kui suurel määral ja kas üldse peaksid hageja sotsiaalne ja majanduslik seisund mõjutama talle määratava hüvitise suurust elumõnude kaotamise korral, tuleks kohtus kaaluda samu argumente, kui valu ja kannatuste eest hüvitise määramisel.

3. Oletatava eluea lühenemine

1934.a otsustas Apellatsioonikohus Flint'i asjas Lovell'i vastu, et kui hagejale tekitatud vigastus lühendab tema oletatavat eluiga, on hagejal õigus saada kahjutasu selle lühenemise eest ning seeläbi sätestas kohus kahjuliigi, mida nimetatakse oletatava eluea lühenemiseks. Enne seda otsust ei nähtud seda küll kui eraldi kahjuliiki, ent tõenäoliselt moodustas see siiski märkimisväärse osa hüvitistest, mis määrati moraalse kahju korral isikutele, kes olid saanud vigastada ja seega oli eluea lühenemine inkorporeeritud üldise - valu ja kannatuste hüvitamise alla. Rose'i asjas Ford'i vastu väljendasid Lord Atkin ja Lord Wright seisukohta, et selle kahjuelemendiga arvestamises ei ole midagi uut ega ebaharilikku. Flint'i asjas Lovell'i vastu anti sellele eraldi eksistentsiõigus ja objektiivne kvaliteet, mis lahutas selle algsest valu ja kannatuste kategooriast ja selle subjektiivsetest alatoonidest. Seda on algusest peale kritiseeritud. Praktiliselt kõik selle moraalse kahju alaliiki puudutavad asjad on olnud sellised, mille puhul ohver ei saanud mitte vigastada vaid surma ja kohtuasja algatasid pärijad, kuna Rose'i asjas Ford'i vastu oli Lordide Koda otsustanud, et niisugused kahjud kuuluvad kohtu kaudu korvamisele 1934.a Õigusreformi sätete alusel ning reeglina on määratud väikesi hüvitisi alates sellest, kui Lordide Koda Benham'i asjas Gambling'i vastu otsustas asendada nõutud £1.200 suuruse summa hüvitisega suuruses £200. Lordide selliseks otsuseks oli mitmeid põhjusi: rohkearvulised protsessid, mis algatati 1934. a seadusest ja Rose'i asjast Ford'i vastu lähtudes, milles surma saanud isiku pärija löikas kasu moraalsest kahjust, mis oli põhjustatud kadunukesele; samal ajal, pretsedente silma pidades, nõuti lordidelt, et nad arvestaksid kohtuasjadega, mille olid algatanud elus olevad hagejad, sest loogiliselt võttes ei ole võimalik, kui kord on kehtestatud objektiivne standard, teha vahet selle kahjuliigi korral elus olevale hagejale määratud hüvitise ja surnud isiku pärijale määratud summa vahel. Sellist loogilist järeldust aktsepteerisid kohtud lõpuks 1960. aastate alguses. Tavaliselt määrati elus olevale hagejale või pärijatele summa, mis on tänapäeva arusaamade järgi tagasihoidlik, ent mis on raha väärtuse langedes kasvanud ja 1985. aastaks oli £1.750; £2000-ni ei ole veel jõutud.

Nüüdseks on kaotatud õigus nõuda kahjutasu oodatava eluea lühenemise kui eraldi kahjuliigi eest. Seda tehti 1982. a Õigusemõistmise seaduse artikliga 1 (1) (a) ja see kehtib juhul, kui hagejale tekitati vigastus pärast 1982. a lõppu. Sama seaduse artikkel 1 (1) (b) sätestab, et kui hageja oodatav eluiga on vigastuste tõttu lühenenud:

"võtab kohus vigastusest tingitud valu ja kannatusi hinnates arvesse mistahes kannatusi, mida talle põhjustas või tõenäoliselt põhjustab teadmine, et tema oodatav eluiga on vähenenud."

Õiguslik olukord on seega taas tervem, kui ta oli siis, kui 1934.aastal langetati otsus Flint'i asjas Lovell'i vastu. Kohtud ei pea praegu piirduma vaid konventsionaalse summa määramisega; määrata võib vähem ja ka rohkem, peaaegselt sõltuvalt konkreetse hagejaga seotud asjaoludest, nagu tema oma suhtumine oma kaotusesse ja eluaastate arv, millest ta ilma on jäetud. Üldiselt ollakse arvamisel, et tendents peaks olema tõususuunas, tavapärasest määrast kõrgemale. Selles seoses on märkimisväärne, et juba 1960. aastate algul mõisteti, et valu ja kannatuste eest määratud hüvitis võib sisaldada elementi, mis ületas tavapärase summa arutledes, et "hageja võib saada suure kahjutasu pideva valu eest ja pettumuse eest, mida valmistab teadmine, et tema eluiga on lühenenud." Nii läheneti sellele küsimusele Forrest'i asjas Sharp'i vastu. Praegu on veel vara arvata, kas suuremaid hüvitisi hakatakse aktsepteerima ning isegi aeg ei pruugi näidata kas - kuigi see on tõenäoline - määratud summa on eraldiseisev või määratakse üks, üldine moraalse kahju hüvitis.